

ni zgodovini. Prinaša pregled različnih oblik izseljenskega delovanja (tako kulturnega kot književnega) treh zemljepisnih področij (Evrope, Avstralije in Azije), pri čemer obsega bio- in bibliografski pregled preko 40 književnih ustvarjalcev. Pestrost monografije kažejo tudi metodološka izhodišča, tako nekateri raziskovalci obravnavajo celotno slovensko izseljensko književnost določenega zemljepisnega področja (ne glede na literarno vrednost), npr. Avgušтина Budja, Janja Žitnik, Igor Maver, Barbara Suša, drugi (npr. Lev Detela pri obravnavi slovenske izseljenske književnosti v Aziji in Afriki) razpravljajo o tisti slovenski izseljenski književnosti, ki s stališča literarnoestetskih kriterijev izstopa. Določeni prispevki so izrazito literarnovedno zasnovani, drugi izhajajo iz širših humanističnih perspektiv. Poleg sistematičnega in vsestranskega pregleda delovanja izseljencev, v katerem odseva spoštovanje do slovenskega izseljenskega ustvarjanja, znanstvenoraziskovalna zagnanost in potreba po strokovnem informiranju, skuša monografija raziskano gradivo ovrednotiti in izluščiti bisere slovenskega izseljenskega književnega ustvarjanja. Sourednica monografije Helga Glušič med evropskimi književnimi ustvarjalci na Dunaju izpostavlja Leva Detelo in Mileno Merlak Detela, v Veliki Britaniji Janka Lavrina, na Tržaškem Vinka Beličiča, v Rimu Vladimirja Truhlarja ter v nemščini napisane romane Igorja Šentjurca. V Avstraliji, kjer se je najbolj razvilo pesništvo, uvršča med vrhove slovenskega izseljenskega književnega ustvarjanja Berta Pribaca, Jožeta Žoharja in Pavlo Gruden, v Aziji pa Vladimirja Kosa. Slednji izstopa v celotnem slovenskem izseljenskem pesništvu.

Slovenska izseljenska književnost 1 je splošno uporabna monografija tako za študente humanističnih usmeritev kot srednješolske in visokošolske učitelje. Namenjena je vsem, ki bi se želeli o slovenskem izseljenskem kulturnem in književnem delovanju poučiti na poljuden in sistematičen način. Da monografija lahko služi tudi kot učbeniško gradivo, temelj za natančnejše raziskovalno delo, dokazuje njena splošna informacijska vrednost in likovno-grafična oblikovanost (predvsem bogato slikovno gradivo).

Alenka Žbogar

Slovenska izseljenska književnost 2: Severna Amerika. 484 str.

Pregled slovenske izseljenske književnosti, ki je nastal kot rezultat štiritletne raziskave Inštituta za slovensko izseljenstvo, obsega tri knjige, od katerih

je druga namenjena pregledu ustvarjanja Slovencev v ZDA in Kanadi. Knjiga pomeni izčrpen pregled in ovrednotenje ustvarjanja Slovencev na tem koncu sveta, in sicer obravnava dela, ki so napisana v slovenskem ali angleškem jeziku, v pregled pa so uvrščeni vsi avtorji ne glede na ideološko pripadnost. Da gre za izčrпно delo, nam kaže že obseg knjige, ki znaša skoraj 500 strani, pri čemer obsega pregled književnosti v ZDA okoli 300 strani, ustvarjanje v Kanadi približno 100 strani, ostalo pa je namenjeno biografijam in bibliografijam posameznih avtorjev ter kazalu oseb in periodike. Pregled so pripravili priznani slovenski proučevalci izseljenske književnosti, to so Janez Stanonik, Mirko Jurak, Jerneja Petrič, Helga Glušič, Janja Žitnik in Mihael Kuzmič.

V prvem delu je predstavljena slovenska književnost v ZDA, in sicer je razdeljena v tri obdobja: književnost Slovencev v ZDA pred letom 1891, književnost slovenskih priseljencev in njihovih potomcev od leta 1891, književnost novih slovenskih priseljencev po letu 1945, posebno poglavje pa je posvečeno literarni dejavnosti prekmurskih Slovencev.

Janez Stanonik piše, da prvo obdobje obsega čas od odkritja Amerike in prvih slovenskih priseljencev do leta 1891, ko začne v Chicagu izhajati prvi slovenski časopis *Amerikanski Slovenec*. Najznačilnejša literarna oblika tega obdobja so pisma, predvsem misijonska pisma, ki so namenjena bralcem v Sloveniji pa tudi širše v habsburški monarhiji, najdemo pa tudi potopise, avtobiografije, verskopoučna dela, poljudnoznanstvene tekste ter prve zametke poezije. Osrednje mesto zavzema delo Friderika Barage, podrobneje pa so obranavani še Ivan Ratkaj, Marcus Antonius Kappus, Ferdinand Konšak, Franc Pirc, Andrej Bernard Smolnikar, Janez Čebulj in Anton Fister. Vsi avtorji so postavljeni v širok kulturno-zgodovinski kontekst svojega časa.

Literarno najobsežnejše je drugo obdobje. Jerneja Petrič poroča, da so bili slovenski priseljenci preprosti, večinoma neizobraženi, zato so bili sprva tudi njihovi leposlovni prispevki skromni; polagoma pa so se izoblikovali posamezniki z nekaj več formalne izobrazbe in ti so postali nosilci kulturnega gibanja, časnikarstva in umetnosti. Na področju proze je pogost realistično-naturalistični koncept pisanja, avtorji z nostalgijo gledajo na domači kraj, po drugi strani pa so kritični do izkoriščevalskega družbenega sistema v tujini. Med proznimi žanri najdemo še t.i. proletarsko književnost, dokumentarno prozo, avtobiografije, potopise, občasno se pojavlja tudi humoristično pisanje, pomembna pa je še mladinska književnost, ki je nastala zlasti za potrebe šolske mladine. Med poezijo prevladujejo razumske, trezne pesmi s socialnokritično tematiko, širok motivni razpon imajo domovinske pesmi, osebnoizpovedna in ljubezenska lirika, v manjši meri pa nastajajo še didak-

tična poezija ter satirične in šaljive pesmi. Živahno je bilo tudi dogajanje na dramskem področju, saj so številna društva zahtevala vedno nova besedila, vendar pa je bilo ameriškoslovenskih dramatikov malo. Igre so nastajale pod vplivom aktualnih dogodkov ali pa so snov jemale iz zgodovine, ljudskemu okusu pa so najbolj ustrezale veseloigre. Jerneja Petrič natančneje opiše razvoj spominske in avtobiografske proze, ki kaže specifične razmere, v katerih je nastajala, in pomeni dva izmed najbolj produktivnih žanrov. V nadaljevanju podrobno predstavi življenje in ustvarjalni opus kar 37 piscev, ki jih razdeli v naslednje skupine: avtorji krščanske struje, proletarski pisci in zmerna levica, ideološko nevtralni pisci in humoristi, drugi pomembnejši ustvarjalci ter občasni in priložnostni pisci. O Louisu Adamiču kot osrednji osebnosti tistega časa piše Janja Žitnik.

Literarni dejavnosti prekmurskih Slovencev je namenjeno samostojno poglavje, saj se od ostalih izseljencev ločijo po verski pripadnosti in navezanosti na tradicijo pisanja v prekmurščini. Mihael Kuzmič nas seznaja s kratkim zgodovinskim orisom izseljevanja, predstavi najpomembnejša avtorja, to sta Aleksander Kardoš in Jožef Novak, ter številne druge, ki so pisali prozo, poezijo in dramatiko, ki pa se v svojih idejnih, snovnih in motivnih elementih niso razlikovale od ustvarjanja ostalih slovenskih izseljencev. Vidni del ustvarjanja predstavlja prevodna literatura, zlasti iz madžarščine.

Helga Glušič opaža, da je ustvarjalnost slovenskih povojnih emigrantov močnejša na področjih politične in znanstvene publicistike ter verske, potopisne in v manjši meri tudi spominske literature. Najpomembnejše je delo Karla Mau-serja ter pesmi Milene Šoukal, drugi vidnejši ustvarjalci pa so še Mirko Javornik, Marjan Jakopič, Frank Bükvič in Mara Cerar Hull.

V drugem delu knjige Mirko Jurak predstavlja slovensko književno ustvarjanje v Kanadi. V uvodnem besedilu analizira zgodovinske, geografske in družbene razmere ter ugotavlja, da so Slovenci v večjem številu prihajali v Kanado po letu 1924, njihovo priseljevanje pa je potekalo v treh valovih. Danes naj bi v Kanadi živelo okoli 45 tisoč Slovencev, ki oblikujejo pestro društveno, cerkveno in kulturno delovanje. To se kaže v izdajanju številnih časopisov, glasil, zbornikov, prevodov, v organizaciji športnih dejavnosti, slovenskega radia, nedeljske šole ipd. Na literarnem področju je zlasti v zadnjem desetletju najbolj kvaliteten del produkcije proza, in sicer romani ter kratke zgodbe, v katerih je opazen motiv odločitve protagonistov, da zapustijo Slovenijo, in s tem povezano pričakovanje, razočaranje, občutek krivde... Pesniško ustvarjanje je zelo raznoliko, tako po motivni kot tudi estetski plati, manj izrazita pa je dramatika. Po-

drobneje obravnavani avtorji so Zdravko Jelinčič, Ted Kramolc, Ludve Potokar, Irma Marinčič Ožbalt, Ivan Dolenc, Cvetka Kocjančič in Tom Ložar.

Literarni ustvarjalci v ZDA in Kanadi so prikazani v okviru svojega širšega kulturnega udejstvovanja, pri vseh pomembnejših pa je prikazana tudi njihova literarna razvojna pot. Literarna besedila so opremljena z zvrstnimi oznakami, idejnimi značilnostmi in kratko vsebino, pri kvalitetnejših delih temu sledi tudi slogovna analiza in obsežnejši komentar. Pri vrednostnih sodbah so raziskovalci upoštevali zlasti inovativnost posameznega dela, opozorili so, kje preseže tipične vzorce pisanja izseljenskih avtorjev, na drugi strani pa vidijo glavne slabosti del predvsem v moteči tendenčnosti in propagandnosti, v konvencionalnih izseljenskih temah, patetičnosti ter površnem jeziku.

Zadnji razdelek knjige nosi naslov *Biografije in bibliografije*. V njem so prikazane življenjske usode 71 piscev, med katerimi je 12 žensk. Biografije so zanimivo branje, saj nam kažejo, v kakšnih situacijah se je znašel slovenski človek, kako je reagiral, kakšne preizkušnje so ga čakale ipd. Včasih tako srečamo prav neverjetne življenjske zgodbe posameznikov z obilico pustolovskega duha in iznajdljivosti, ki so morali veliko tvegati, a so z ogromno vitalne energije uspeli; za primer vzemimo življenje Friderika Barage, Louisa Adamiča ali Freda Bahovca. Kratkemu orisu življenjske poti posameznega avtorja nato sledi bibliografski zapis knjižnih izdaj njegovih del ter objave v antologijah.

Knjiga *Slovenska izseljenska književnost 2* je namenjena široki bralski publiki, saj je napisana poljudno, pregledno, dovolj sistematično, za dodatno privlačnost pa poskrbi tudi slikovno gradivo, to so fotografije avtorjev, naslovnice, članov društev, pomembnejših rokopisov ipd. V knjigi je zbrano ogromno gradiva in podatkov, ki so tako prvič predstavljeni in dostopni širši slovenski javnosti na enem mestu. Če so to problematiko do sedaj poznali predvsem raziskovalci izseljenstva, literarni zgodovinarji in radovedni posamezniki, je ta pregled slovenske ustvarjalnosti zapolnil veliko praznino ne samo v literarni zgodovini, ampak v nepoznavanju slovenske zgodovine in kulture, ki se je odvijala izven matične države. Zbrano gradivo bo služilo kot nepogrešljiv temelj za vsa nadaljnja raziskovanja, saj je smiselno nadaljevati z monografsko analizo posameznih avtorjev in žanrov ter jim tako določiti ustrezno mesto in vrednost znotraj slovenske literarne zgodovine, kar pa se bo zgodilo šele takrat, ko bodo ti avtorji vključeni v splošne preglede in zgodovine slovenske književnosti, v leksikone, učne načrte in študijske programe. Knjiga *Slovenska izseljenska književnost* pomeni obetaven začetek.